

Yksinhuoltajat työmarkkinoilla

Mia Hakovirta

Suomessa yksinhuoltajien asema nousi taas keskeisesti esille kesän hallitusneuvotteluisa, ja uuden hallituksen pyrkimyksenä on parantaa yksinhuoltajien toimeentuloa. Köyhyys onkin yksinhuoltajien keskuudessa yleistä huolimatta siitä, että heidän työllisyytensä on noussut 1990-luvun puolivälin jälkeen selvästi. Vuonna 2009 yksinhuoltajaäitien työllisyysaste oli 73,9 prosenttia, kun se matalimmillaan 1990-luvun puolivälissä oli 57,3 prosenttia. Eniten työllistymisvaikeuksia on alle kouluikäisten lasten yksinhuoltajaäideillä, joiden työllisyysaste vuonna 2009 oli 58,6 ja työttömyysaste 20,7 prosenttia. Suomessa yksinhuoltajien työllisyydestä ei ole uusia tutkimustuloksia, mutta kansainvälisten tutkimusten tulokset kertovat, miksi yksinhuoltajaäitien työllistyminen on edelleen vaikeaa, millä tekijöillä työllistymistä voisi edesauttaa sekä toisaalta mitä muutoksia ansiotyö voi saada aikaan yksinhuoltajaperheissä.

■ *Rafferty, A. & Wiggan, J. (2011) Choice and Welfare Reform: Lone Parents' Decision Making around Paid Work and Family Life. Journal of Social Policy 40 (2), 275–293.*

Isossa-Britanniassa alle 16-vuotaiden lasten yksinhuoltajilla ei ole aikaisemmin ollut työvelvollisuutta. Tiukennuksia työvelvoitteisiin on kuitenkin tehty jo vuodesta 1998 alkaen, ja vuodesta 2011 vain alle 5-vuotiaiden lasten yksinhuoltajat voivat saada toimeentulotukea yksinhuoltajuuden perusteella ilman työvel-

voitetta. Tavoitteena on ollut nostaa yksinhuoltajien työllisyysastetta, joka on Isossa-Britanniassa ollut suhteellisen matala (54,9), sekä tarjota yksinhuoltajille valinnanvapauksia palkkatyön ja lasten kotihoidon välillä. Toisin sanoen pyrkimyksenä on ollut pakottaa yksinhuoltajat työmarkkinoille.

Rafferty ja Wiggan tutkivat käyttäen brittiläistä Labour Force Surveytä vuosilta 2006–2007, miten työvelvoitteiden kohteena olevat yksinhuoltajat asennoituvat palkkatyöhön ja miksi osa heistä ei ole hakenut ansiotyötä. Tulokset osoittavat, että yli 80 prosenttia niistä yksinhuoltajista, joita työvelvollisuus koski ja jotka saivat toimeentulotukea yksinhuoltajuuden perusteella, ei ollut hakenut palkkatyötä viimeisen neljän viikon aikana. Näistä yksinhuoltajista kaksi kolmasosaa ei edes halunnut osa- tai kokoaikaista työtä. Tätä mieltä olivat erityisesti alle 7-vuotiaiden lasten yksinhuoltajavanhemmat. Kun kaikilta työmarkkinoiden ulkopuolella olevilta yksinhuoltajilta kysyttiin, miksi he eivät hakeneet työtä, oli keskeisin syy halu hoitaa lapsia kotona. Vain yli 12-vuotiaiden lasten yksinhuoltajilla syyt olla hakematta töitä liittyivät sairauten tai työkyvyttömyyteen.

Tulokset eivät ole kuitenkaan mitenkään poikkeuksellisia, sillä kahden huoltajan perheiden äideillä prosenttijakaumat olivat hyvin samansuuntaiset. Tutkijat testasivat myös, mitkä tekijät selittävät sitä, miksi yksinhuoltajat eivät hae töitä tai eivät halua palkkatyötä. Tulosten mukaan nuorimman

lapsen ikä, yksinhuoltajan matala koulutus sekä puutteellinen työhistoria selittävät pitkälti yksinhuoltajien inaktiivisuutta työmarkkinoilla. Ilman työmarkkinakvalifikaatioita olevien yksinhuoltajien todennäköisyys päätyä työmarkkinoiden ulkopuolelle on selvästi korkeampi kuin puolisoäideillä. Jotta yksinhuoltajien työllistymistä voidaan edesauttaa, pitää huolehtia siitä, että niillä yksinhuoltajilla, joilla koulutus on jäänyt hankkimatta perheen perustamisen myötä, on mahdollisuus opiskella ja hankkia koulutus. Tärkeää on myös turvata perheellisille opiskelijoille opintososiaaliset edut ja riittävä toimeentulo.

■ *Baxter, J. & Renda, J. (2011) Lone and couple mothers in the Australian labour market: Exploring differences in employment transitions. Australian Institute of Family Studies, Research Paper No. 48.*

Vaikka Australiassa yksinhuoltajaäidit ovat viime vuosina yhä useammin osallistuneet työelämään, on heidän työllisyysasteensa edelleen matalampi kuin muilla äideillä. Vuonna 2007 yksinhuoltajaäideistä kävi työssä 51 prosenttia kun muilla äideillä vastaava luku oli 62 prosenttia. Baxter ja Renda tutkivat yksinhuoltajien ja puolisoäitien työmarkkina-asemassa tapahtuneita muutoksia ja analysoivat sitä, mistä yksinhuoltajaäitien matalampi työllisyysaste johtuu – siitä että heidän on vaikeampi kiinnittyä työmarkkinoille vai siitä, että he siirtyvät työmarkkinoiden ulkopuolelle helpommin kuin muut äidit. Aineistona tutkijat käyttivät australialaista Labour Dynamics paneeliaineistoa, joka sisälsi tietoa työmarkkinasiirtymistä vuosien 2001 ja 2008 välillä.

Tulosten mukaan valtaosa työllisistä äideistä pysyi työmarkkinoilla ja valtaosa työmarkkinoiden ulkopuolella olevista äideistä pysyi työmarkkinoiden ulkopuolella kuukaudesta toiseen. Vain 1,3 prosenttia työllistä puolisoäideistä ja 2,0 prosenttia työllisistä yksinhuoltajaäideistä siirtyi työmarkkinoiden ulkopuolelle kuukausittain.

Yksinhuoltajaäitien siirtymät työmarkkinoiden ulkopuolelle olivat puolisoäitejä korkeampia pidemmällä aikavälillä.

Tutkijat vertasivat myös, mitkä eri tekijät olivat yhteydessä työmarkkina-aseman muutoksiin. Tulosten mukaan työhistoria oli selvästi yhteydessä sekä siirtymiin työmarkkinoilta työmarkkinoiden ulkopuolelle kuin myös toisinpäin. Ne äidit, jotka olivat useampia kuukausia työllisinä edellisinä vuosina, joko pysyivät työmarkkinoilla tai työllistyivät helpommin kuin äidit, jotka olivat olleet pidempiä jaksoja työmarkkinoiden ulkopuolella. Koulutustaso vaikutti työmarkkinasiirtymiin siten, että mitä korkeampi koulutus, sitä todennäköisemmin pysyttiin työllisinä tai siirryttiin työmarkkinoiden ulkopuolelta palkkatyöhön. Keskeisin ero yksinhuoltaja- ja puolisoäitien työmarkkinasiirtymissä havaittiin siinä, että yksinhuoltajaäidit olivat puolisoäitejä useammin tilapäisissä ja lyhytaikaisissa töissä ja siirtyivät puolisoäitejä useammin työmarkkinoilta työmarkkinoiden ulkopuolelle. Yksinhuoltajaäideistä myös suurempi osa pysyi kokonaan työmarkkinoiden ulkopuolella.

■ *Ridge, T. & Millar, J. (2011) Following families: Working lone mother families and their children. Social Policy and Administration 45 (1), 85–97.*

Miten muuttuu yksinhuoltajaäidin ja hänen lastensa arki kun äiti aloittaa ansiotyön? Ridgen ja Millarin laadullisessa pitkittäistutkimuksessa seurattiin yksinhuoltajaäitien ja heidän lastensa elämää noin kolme vuotta äidin työllistymisen jälkeen. Tutkimus toteutettiin haastattelemalla yksinhuoltajaäitejä ja heidän lapsiaan 3 kertaa 3–4 vuoden aikana. Tutkimustulosten mukaan valtaosa äideistä työllistyi osa-aikatyöhön ja tyypillisille naisvaltaisille matalapalkka-aloille. Tutkimusperiodin aikana yksinhuoltajaäitien tilanteet myös toki muuttuivat. Suurin osa yksinhuoltajaäideistä kuitenkin pysyi työllisinä koko tutkimusperiodin ajan ja vain pieni osa

jäi pois työmarkkinoilta sairauden tai lastenhoito-ongelmien vuoksi.

Haastatteluiden yhtenä teemana oli ansiotyön vaikutus perheen taloudelliseen tilanteeseen. Yksinhuoltajat kokivat taloudellisen tilanteensa kohentuneen jonkin verran, vaikka todellisuudessa tulotason nousu saattoi olla hyvinkin vähäinen. Ansiotulot loivat kuitenkin mahdollisuuden tehdä asioita, jotka aikaisemmin oli ollut taloudellisesti mahdotonta toteuttaa, kuten ostaa lapsille lahjoja, viettää juhlia, lunastaa lasten koulukuvia tai kuten kirjoittajat toteavat ”tehdä pieniä asioita, jotka useimmille ihmisille ovat itsensä selvyiksi”. Yksinhuoltajaäideille myönnettiin luottokortti tai he saivat pankkilainan. Nämä eivät toimeentulotuen varassa eläessä olleet mahdollisia. Näin pystyttiin parantamaan asumisolosuhteita sekä tekemään suurempia hankintoja osamaksulla.

Tutkijat haastattelivat myös perheen lapsia, sillä äidin työhönmenolla oli vaikutuksia heidänkin elämäänsä. Lapsille perheen taloudellisen tilanteen parantuminen oli suuri ilonaihe ja heille keskeistä oli se, että heitä ei enää leimattu köyhiksi. Monet lapset olivat saaneet tietokoneen ja Internet-yhteyden sekä päässeet pienille lomamatkoille. Lasten mielestä perheen sosiaalinen elinpiiri oli laajentunut ja he kokivat enemmän sosiaalista yhteenkuuluvuutta ikätovereidensa kanssa. Lapsilla oli nyt myös mahdollisuus osallistua maksullisiin sosiaalisiin aktiviteetteihin. Siitä huolimatta, että lapset kokivat perheen taloudellisen tilanteen parantuneen, he kantoivat edelleen huolta perheen toimeentulosta ja yrittivät olla pyytämättä äidiltä rahaa omiin menoihinsa.